

Brunfels: Kreuterbuch, 1535, Wynde.

Wynde.

Von dem nammen dipes krauts.

Wynde hat iren nammen dahâr, das sich wyndet umb die zeün, und andere gewächß. Ist in latin, und teütscher sprach ein gemeyner namm, über viel geschlecht der kreütter, Volubilis, Cymbalatis, Campanella, uff Kryechisch, Cissophylos, oder Cyssampelos.

Sein geschlecht.

Manicherley geschlecht findet man der Wynden.

Die erst mit den grossen weissen blümen, genant Glocken blümen, wyndet sich umb die zeüne, und dôrn.

Noch ein ander, kreüchet uff der erden, wyndet sich umb die kreütter.

Die dritte hab ich gesehen in den gewyldnüsszen der Eydgnopschafft, under den büchbâumenn gemeyngklich wachßen, vast mit dem blat der weissen Christwurtz. Die fyerde Volucrium, oder Clymeos beym Dioscoride, das ist, Lilium convallium, oder die recht Mater sylva genannt.

Andere meer kreütter, die sich auch wynden, als hopff, hundsþkürbs, gundelrebe, laß ich faren.

Die recht Volubilis ist, die wir nemmen Volubilis media, Vitealis, Cyssampelos,

Winde.

Van de namen van dit kruid.

Winde heeft zijn naam vandaar omdat het zich windt om de tuinen en andere gewassen. Is in Latijn en Duitse spraak een algemene naam voor veel geslachten der kruiden, Volubilis, Cymbalatis, Campanella, op Grieks Cissophylos of Cyssampelos.

Zijn geslacht.

Vele geslachten vindt men van de winden.

(**Calystegia sepium**) De eerste met de grote witte bloemen, genoemd klokkenbloemen, windt zich om de tuinen en dorens.

(**Convolvulus arvensis**) Noch een andere, kruipt op de aarde, windt zich om de kruiden.

De derde heb ik gezien in de wildernis van het eedgenootschap onder de buksbomen gewoonlijk groeien, vast met het blad der witte Kerstkruid.

(**Lonicera caprifolium**) De vierde Volucrium of Clymeos bij Dioscorides, dat is Lilium convallium of de echte Mater sylva genoemd. Andere en meer kruiden die zich ook winden zoals hop, hondskouwoerde en hondsdrif laat ik varen.

De echte Volubilis is die we noemen Volubilis

Helxine. Seind aber auch zwey Helxine. Von dem ersten, haben wir im ersten kreütter büch gesagt. Die gelerten besehen das capitel Helxine bey dem Dioscoride.

Sein kräfte.

Die gemeyn Wynde, hat ein treibende krafft, treibet die harn wynde, ôffenet das miltz, leber, unnd reyniget die gelbsucht. (cxcv) [204]

media, Vitealis, Cyssampolos en Helxine. Zijn echter ook twee Helxine. Van de eersten hebben we in eerste kruidenboek gezegd. De geleerden beziën dat kapittel Helxine bij Dioscorides.

Zijn kracht.

De gewone winde heeft een drijvende kracht, drijft de plaswind, opent de milt, lever en reinigt de geelzucht. (cxcv) [204]

Fuchs;

Van grote gladde winde. Kapittel 275.
(Calystegia sepium)

Namen.

Grote gladde winde wordt vanwege de grote witte bloemen en witte klokken en vanwege het wikkelen windekruid genoemd. Bij Dioscorides Smilax lia, bij Galenus Milax. In Latijn wordt dit gewas Smilax laevis geheten. In de apotheken en van andere meer Volubilis maior, van ettelijke Campanella en Funis arborum. Gladde winde is ze genoemd geworden daarom omdat ze geen stekels of dorens heeft zoals die waarvan we in voorgaande kapittel geschreven hebben.

Gestalte.

De grote gladde winde wikkelt en windt zich om de bomen en tuinen, gelijk zoals de hop. Heeft bladeren die zijn het klimop loof gelijk, echter weker, zachter en gladder. Zijn twijgen zijn de stekende winde gelijk, doch hebben ze geen stekels, maar zijn gans glad. Hun bloemen zijn schone grote ronde witte klokken. Zo diezelfde afvallen brengt ze met de tijd zwarte hoekige zaden als de lupinen of grote wikke in ronde knopjes gesloten. De wortel is wit, kruipt en fladdert in de aarde, aan smaak een weinig bitter.

Hun groeiplaats.

Deze winde heeft zijn woning bij de tuinen en oorden waar veel heesters groeien waaraan ze omhoog kruipt. Groeit echter graag aan de gebouwde oorden.

Tijd.

De grote gladde winde bloeit tegen juni en verder de ganse zomer. Tegen de herfst brengt ze haar zaden.

De natuur en samengesteldheid.

Omdat deze winde wat bitter is en zoals Galenus schrijft vast gelijk werking met de vorige scherpe winde heeft moet ze ook warm en droog zijn, doch niet zo zeer als de stekende. [710, 711]

Kracht en werking.

De ouden komen niet met elkaar overeen in vertellen van de werking van dit gewas, dan Dioscorides schrijft het maakt veel en onrustige slaap. Galenus zegt het heeft voor een deel de kracht en werking der stekende winde. Plinius wil dat het gans en geheel zwak is, alzo dat men zich niet goed uit zulke tegensprekende mening richten kan. De nakomelingen van gedachte leraars en die in onze tijd zijn gebruiken de bloemen van deze winde en het sap van diezelfde bloemen tot de hete gebreken der hoofd en de ogen. Dat kruid en wortel zal goed zijn tot de

verstopping der lever en de milt, welke de waarheid het meest dichtbij is, dan dat ganse kruid en vooral de wortel is wat bitter, zoals ook boven is aangetoond. Daarom zulk gewas ook tot de geelzucht nuttig is.

Van middelste winde. Kapittel 97. (*Convolvulus arvensis*)

Namen.

De middelste winde wordt ook wijntuinenwinde genoemd vanuit zijn Griekse naam, die daar is Helxine Cissampelos. In Latijn mag ze *Convolvulus* heten. Bij de apothekers en andere gewone kruidenkenners wordt ze *Volubilis media* en *Vitealis* genoemd. Wijntuinen wind echter wordt ze uit geen andere oorzaak geheten dan dat men het gewoonlijk in de wijnhof vindt. Winde echter daarom dat ze zich om de naaste heesters en kruiden wikkelt.

Vorm.

De middelste winde heeft ronde stengels en dunne takjes welke zich om alles zo ze bereiken kunnen wikkelen. De bladeren zijn de kleine klimop niet zeer ongelijk welke na elkaar omhoog in een ordening altijd twee tegen elkaar staan. Zijn bloemen of klokken zijn eerst gans wit schier zoals de lelie gestalte, daarna worden ze lijfkleurig. Dat zaad is kantig en in ronde zakje of knopjes, zoals de wijnbes, gesloten.

Zijn groeiplaats.

Deze winde groeit graag in wijnhof, soms ook in dorre weiden, in de kruid en uienhof. [269, 270]

Tijd.

De middelste winde vangt aan in juni en bloeit door die twee volgende maanden en brengt alsdan ook zijn zaden.

De natuur en samengesteldheid.

Deze winde zoals men duidelijk uit zijn volgende werking kan afnemen is warme natuur.

De kracht en werking.

Dat sap van de bladeren van de middelste winde gedronken drijft door de stoelgang en opent het lijf. Deze winde verdeelt en verteert zwellingen en vochtigheid. Daarna drijft het de plas zoals ettelijke aantonen zo men van die twaalf of zestien korrels gestoten in wijn ingeeft.

Van geiteblad. Kapittel 250. (*Lonicera caprifolium*)

Namen.

Geiteblad noemen ettelijke speklelies, woudlelies en tuinling. In Griekse spraak wordt ze *Periclymenos*, in Latijn *Volucrum maius* en *Sylvae mater*, bij de gewone kruidenkenners *Caprifolium* en *Mater sylva*, van ettelijke *Lilium inter spinas* geheten.

Gestalte.

Geiteblad is een heester die gewint veel lange dunne roedjes of stengels, die wikkelen zich om zoals de hop, diezelfde zijn aan beide zijde met bladeren bekleed welke aan een zijde groen, aan de andere grijs zijn. En de onderste bladeren vergelijken zich ettelijke mate het klimop loof en zijn in het midden gespleten zoals een navel. De bovenste echter zijn de wilgen bladeren gelijk, doch zachter en breder. Aan top der roedjes of stengels groeien schone welriekende

lieflijke witte bloemen, die zijn eer en ze zich open doen rond en de bonen bloei niet zeer ongelijk. Elke bloem voor zichzelf zo ze opent is in twee deel gedeeld en achter omgebogen zoals een spitse spoor. Uit deze bloemen worden druifje, die zijn eerst groen, daarna echter zo ze rijp worden rood zoals aan Arum, doch kleiner. De wortel is houtachtig, inwendig wit en kruipt zich in de grond.

Zijn groeiplaats.

Woudlelies vindt men gewoonlijk daar de dikke bossen en hazelaarstruiken groeien, wikkelen zich aan de naaste heesters en stijgen daaraan omhoog. Men plant ze ook in hof.

Tijd.

Woudlelie bloeit in juni en juli.

De natuur en samengesteldheid.

Woudlelie is warme en droge natuur dat men uit de smaak mag licht afnemen die daar en vooral aan de bladeren scherp is.

Kracht en werking.

De bessen van de woudlelies nadat en ze rijp zijn geworden verzameld en aan schaduw gedroogd op een quinten zwaar veertig dagen na elkaar in wijn gedronken maken de milt kleiner en verteren datzelfde. Ze verdrijven ook de vermoeidheid. Die gestalte gebruikt zijn ze nuttig diegenen zo kuchen en de adem niet goed hebben mogen. Item voor dat ophitsen. Ze drijven de plas krachtig, also dat aan zesde dag bloed met de plas gaat. Bevorderen ook de geboorte. Gelijke kracht en werking hebben ook de bladeren. Doch zo men zeven en dertig dag daarvan drinkt of echter dat water waarin ze gekookt zijn maken ze onvruchtbaar. De bladeren in olie gekookt en zich daarmee gezalfd verwarmen dat ganse lijf. Geiteblad droogt zeer uit en heelt de vochtige onreine wonden, chronische huiduitslag en allerlei plekken der aangezicht en ganse lijf.

Zie verder: <http://volkoomenoudeherbariaenmedisch.nl> en : <http://www.volkoomen.nl/>